

II науково-практичний круглий стіл

Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти

Co-funded by the
European Union

Суми 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

**МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ
(СУМИ, 21 ЧЕРВНЯ 2024 РОКУ)**

**СУМИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2024**

УДК 341-044.247:37.013

С 91

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;

А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист

України;

А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;

М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент

А. С. Славко, кандидат юридичних наук, доцент;

А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;

О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради

Навчально-наукового інституту права СумДУ

(протокол № 7 від 21 червня 2024 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали II науково-практичного круглого столу, Суми, 21 червня 2024 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2024. – 73 с.
------	--

До збірника ввійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення II науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрому «Жан Моне» програми Еразмус+».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та дотримання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Сумський державний університет, 2024

ЗМІСТ

<i>Большакова О., Закаленко О. ПОЗОВ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ГАРАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ В МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ.....</i>	<i>5</i>
<i>Гірна Н. ВОЄННА МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ У 1944 - 1947 І 2022 - 2024 РОКАХ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ.....</i>	<i>8</i>
<i>Голоха А. ПРИНЦИПИ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....</i>	<i>11</i>
<i>Гончаренко А. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.</i>	<i>13</i>
<i>Дегтярьов С. УКРАЇНЦІ – УЧАСНИКИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ 1917-1921 РОКИ В ІНОЗЕМНИХ ТАБОРАХ ДЛЯ ІНТЕРНОВАНИХ.....</i>	<i>18</i>
<i>Жучков Т. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ.....</i>	<i>22</i>
<i>Іванов А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ У ЄВРОПІ.....</i>	<i>27</i>
<i>Касюра В., Шуть А. ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ : ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І СВІТОВИЙ ДОСВІД.....</i>	<i>29</i>
<i>Люлька В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ АФГАНСЬКИХ МІГРАНТІВ ДО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ (1991-2022 РР.).....</i>	<i>32</i>
<i>Мартинов А. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: МІЖ ІДЕАЛІЗМОМ І ПОЛІТИЧНИМ РЕАЛІЗМОМ.....</i>	<i>35</i>
<i>Плотнікова М. ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У СФЕРІ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ.....</i>	<i>38</i>
<i>Політова А. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИМ НАСИЛЬСТВОМ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (ВОЄННОГО СТАНУ) ЩОДО ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ.....</i>	<i>43</i>
<i>Пристайко В. МІГРАЦІЙНА КРИЗА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....</i>	<i>47</i>
<i>Пустовіт І., Шуть А. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМУ ОСВІТИ ІСПАНІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ</i>	<i>49</i>
<i>Рашавець Є., Шаповал В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ У ЄВРОПІ : ІСТОРИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ.....</i>	<i>53</i>
<i>Слободяник Т. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ</i>	<i>56</i>

<i>Сосіна К. АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....</i>	<i>58</i>
<i>Тодоров І. ЦІННІСНИЙ ВИМІР НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ФРН.....</i>	<i>61</i>
<i>Філоненко І. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ МІГРАЦІЇ.....</i>	<i>63</i>
<i>Чернявський А. ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ НА СУДОВУ ПРАКТИКУ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....</i>	<i>66</i>
<i>Швагер О. МІГРАЦІЙНІ ПИТАННЯ В БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС.....</i>	<i>69</i>

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ НА СУДОВУ ПРАКТИКУ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Анатолій Чернявський
кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет

Передумовою та метою євроінтеграції України є забезпечення функціонування сучасної та ефективної системи соціального забезпечення. Одним із наріжних каменів системи соціального забезпечення європейських країн є Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 року [1]. В Україні ця Хартія ратифікована Законом від 14.09.2006 [2] зі змінами, внесеними Законом від 17.05.2017 [3].

Україна зобов'язалась при вступі до Ради Європи дотримуватись своїх загальних обов'язків згідно з її Статутом, а саме: сприяти забезпеченню плюралістичної демократії, верховенства права та ефективному захисту прав людини і основних свобод усіх осіб під її юрисдикцією. Тоді Україна також погодилася проводити національну політику у відповідності до принципів, проголошених Європейською Конвенцією про захист прав людини і основних свобод (1950 р.) та Європейською соціальною хартією – основоположними міжнародно-правовими актами, на базі яких заснований і діє єдиний механізм захисту прав людини в Європі, про що йшлося у Висновку Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995). Зокрема, Держави-члени Ради Європи погодились гарантувати визначені Європейською соціальною хартією соціальні права з метою підвищення життєвого рівня та соціального добробуту свого населення [4].

Загалом механізм реалізації Європейської соціальної хартії (переглянутої) передбачає її застосування державами-членами Ради Європи як джерела права у межах сталої правової та соціально-економічної системи та мирного часу і не містить спеціальних положень щодо особливостей її застосування в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

У той же час, після початку російської агресії у 2014 році, а особливо після широкомасштабного вторгнення в Україну у 2022 році як українська система соціального захисту, так і національні суди зіштовхнулися з рядом викликів, зумовлених саме російською агресією та її соціально-економічними, політичними та юридичними наслідками.

Однією із категорій судових справ, безпосередньо породжених наслідками російської агресії, є спори, пов'язані із захистом соціальних прав внутрішньо переміщених осіб. Загалом, зміни у законодавстві про соціальне забезпечення, як на рівні законів України, так і на рівні підзаконних актів, зокрема постанов Кабінету Міністрів України та постанов Пенсійного фонду України, простежується певна тенденція, що періодично посилюється чи послаблюється, до обмеження тих чи інших прав внутрішньо переміщених

осіб, чи принаймні, встановлення додаткових умов для їх реалізації. З іншого боку, усталена практика адміністративних судів, у першу чергу Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, стає на бік захисту порушених прав внутрішньо переміщених осіб. При цьому судами, як правило, в якості одного із найбільш дієвих юридичних інструментів захисту соціальних прав внутрішньо переміщених осіб застосовується саме Європейська соціальна хартія (переглянута). У тих же випадках, коли суди відмовляють фізичній особі у задоволенні її позовних вимог, практично завжди здійснюється перевірка відповідності дій чи рішень суб'єктів владних повноважень приписам Хартії.

Так, наприклад, предметом розгляду у справі № 433/172/16-а (провадження № К/9901/7143/17) було вирішення питання про те, чи зберігається за громадянами, які залишилися проживати на окупованих територіях та не отримали статусу внутрішньо переміщених осіб на підконтрольній Україні території, право на отримання передбачених законодавством України соціальних виплат.

У цій справі у постанові від 06.08.2019 Касаційний адміністративний суд, зважаючи на те, що позивач не є внутрішньо переміщеною особою, проживає на непідконтрольній українській владі території, вказав, що правові підстави для визнання протиправною бездіяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Луганській області щодо невиконання позивачу пенсії за вислугою років та зобов'язання відповідача виплатити пенсію за період з серпня 2014 року – відсутні. При цьому Суд окремо вказав, що позивач не позбавлений права на отримання пенсії на підконтрольній органам державної влади України території в разі реєстрації як внутрішньо переміщеної особи.

При цьому суд касаційної інстанції обґрунтував свої висновки тим, що Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996, ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 року № 137-V, яка набрала чинності з 01 лютого 2007 року, визначає, що кожна особа похилого віку має право на соціальний захист (пункт 23 частини I). Ратифікувавши Хартію, Україна взяла на себе міжнародне зобов'язання запроваджувати усіма відповідними засобами досягнення умов, за яких можуть ефективно здійснюватися права та принципи, що закріплені у частині I Хартії. Отже, право особи на отримання пенсії як складова частина права на соціальний захист є її конституційним правом, яке гарантується міжнародними зобов'язаннями України

Системний аналіз положень Хартії та актів національного законодавства дав Суду підстави дійти висновку про те, що державою визначено механізм поновлення пенсійних прав осіб, які проживають на території, непідконтрольній українській владі. Цей механізм полягає у здійсненні особою наступних кроків: переміщення в населенні пункти, на території яких органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі, отримання довідки внутрішньо-переміщеної особи,

особисте звернення або у встановлених законом випадках через законних представників до пенсійного органу за місцем реєстрації ВПО щодо поновлення пенсійних виплат [5].

У зразковій справі зразковій справі № 805/402/18 (провадження № 11-644асі18) про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі, яка уже після отримання статусу ВПО повернулася на непідконтрольну Україні територію, Велика Палата Верховного Суду зробила висновок про протиправність припинення виплати пенсії такій особі. При цьому висновки суду касаційної інстанції безпосередньо обґрунтовувалися не положеннями національного законодавства України, а нормами міжнародно-правових актів.

Так, у постанові від 04.09.2018 у справі № 805/402/18 Велика Палата Верховного Суду визначила, що право на отримання пенсії є об'єктом захисту за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. Втручання відповідача у право позивача на мирне володіння своїм майном у вигляді пенсії не ґрунтується на Законі. Встановлення судом незаконності втручання, тобто вчинення дій не у спосіб, визначений законом, є достатньою підставою для висновку про те, що право позивача на мирне володіння своїм майном було порушено. З огляду на викладене, припинення виплати пенсії позивачу було здійснено не у спосіб, передбачений Законом 1058-IV, а в контексті положень статті 1 Першого протоколу до Конвенції відбулося втручання у право власності позивача, і таке втручання не було законним. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03 травня 1996 року, ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 року № 137-V, яка набрала чинності з 01 лютого 2007 року, визначає, що кожна особа похилого віку має право на соціальний захист (пункт 23 частини I). Ратифікувавши Хартію, Україна взяла на себе міжнародне зобов'язання запроваджувати усіма відповідними засобами досягнення умов, за яких можуть ефективно здійснюватися права та принципи, що закріплені у частині I Хартії [6].

Наведений огляд правових позицій Верховного Суду дозволяє констатувати існування чіткої тенденції активного використання національними судами України Європейської соціальної хартії (переглянутої) як ефективного джерела права під час розгляду спорів про соціальне забезпечення, зокрема і внутрішньо переміщених осіб в умовах протидії російській агресії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 09.06.2024).
2. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.05.2006 № 137-V. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text> (дата звернення: 09.06.2024).

3. Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 17.05.2017 № 2034-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2034-19#Text> (дата звернення: 09.06.2024).

4. Макаренко О. Г. Про деякі конституційно-правові проблеми реалізації прав громадян в Україні в контексті Європейської соціальної хартії (переглянутої). *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 2. С. 22.

5. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 06.08.2019 у справі № 433/172/16-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83494203> (дата звернення: 09.06.2024).

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 у справі № 805/402/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76945461> (дата звернення: 09.06.2024).